

Hemşirelik Öğrencilerine Verilen Girişimcilik ve Yenilikçilik Dersinin Etkinliği: Yarı Deneysel Bir Çalışma

The Effectiveness of Entrepreneurship and Innovation Course Given to Nursing Students: A Semi-Experimental Study

^{ID} Nazlı BALTACI^a, ^{ID} Hümeyra TÜLEK DENİZ^a

^aOndokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği ABD, Samsun, Türkiye

Bu çalışmanın özeti, "4th International Health Sciences Conference"nda (5-6 Kasım 2020, Online) sözlü olarak sunulmuştur.

ÖZET Amaç: Araştırmanın amacı, hemşirelik bölümü öğrencilerine verilen girişimcilik ve yenilikçilik dersinin etkinliğini belirlemektir. **Gereç ve Yöntemler:** Tek grup ön-test-son-test yarı deneysel araştırma tasarımında olan çalışma, Türkiye’de bir üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören 113 hemşirelik bölümü öğrencisi ile yapılmıştır. Son sınıf bahar döneminde verilen girişimcilik ve yenilikçilik dersi kapsamında haftada 2 saatlik teorik bir eğitim programı olarak yürütülmüştür. Derste anlatım, soru-cevap, tartışma, örneklandırma, grup çalışmaları, literatür tarama, görselleştirme gibi aktif öğretim yöntemleri kullanılmıştır. Veriler, “kişisel bilgi formu”, “Üniversite Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği (ÜÖYGÖ)” ve “Bireysel Yenilikçilik Ölçeği (BYÖ)” kullanılarak toplanmıştır. Veriler, tamamlayıcı istatistikler ve bağımlı gruplarda ilişkili örneklem t-testi ile değerlendirilmiştir. **Bulgular:** Öğrencilerin %68,1’inin inovatif bir ürün geliştirme fikrinin olduğu ve %27,3’ünün fikir ortaya koyma konusunda zorlandığı saptandı. Öğrencilerin yenilikçilik özelliklerinin, eğitim öncesi “kuşukcu”dan eğitim sonrası “sorgulayıcı”ya doğru değiştiği ve yüksek girişimcilik düzeyine sahip oldukları belirlendi. Öğrencilerin eğitim sonrası BYÖ “toplam ve fikir önderliği alt boyutu” puan ortalamalarının ve ÜÖYGÖ toplam puan ortalamalarının, eğitim öncesine göre yüksek olması istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p<0,05$). **Sonuç:** Hemşirelik öğrencilerine son sınıfta verilen girişimcilik ve yenilikçilik dersinin, girişimcilik ve yenilikçilik düzeylerini artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu dersin, hemşirelik bölümü müfredatlarında yer alması, bireylerin eğitim-öğretim ve iş hayatına, hemşirelik bakımı sürecine katkı sağlayabilir.

ABSTRACT Objective: The aim of the study is to determine the effectiveness of entrepreneurship and innovation course given to nursing students. **Material and Methods:** The study, which had a single group pretest-posttest quasi-experimental research design, was carried out with 113 nursing department students studying at the Health Sciences Faculty of a university in Turkey. It was carried out as a 2-hour theoretical education program per week within the scope of entrepreneurship and innovation course given in the spring semester of fourth year. Active teaching methods such as lecture, question-answer, discussion, exemplification, group work, literature review, visualization were used. The data were collected by using “personal information form”, “Entrepreneurship Scale for University Students (ESUS)” and “Individual Innovativeness Scale (IIS)”. The data were evaluated with descriptive statistics and paired samples t-test. **Results:** It was found that 68.1% of the students had the idea of developing an innovative product and 27.3% had difficulty in coming up with an idea. It was found that innovativeness characteristics of the students changed from “sceptical” before education to “interrogator” after education and the students had high innovativeness levels. The result that students had higher post-education IIS “opinion leadership” sub-scale mean scores and ESUS mean total scores than pre-education was found to be statistically significant ($p<0.05$). **Conclusion:** It was concluded that the entrepreneurship and innovativeness course given to nursing students in fourth year increased their entrepreneurship and innovativeness levels. The inclusion of this course in the curriculum of nursing department may contribute to individuals’ education and career and to nursing care process.

Anahtar Kelimeler: Eğitim; girişimcilik; hemşirelik bakımı; hemşirelik öğrencileri; yaratıcılık

Keywords: Education; entrepreneurship; nursing care; nursing students; creativity

Bilimsel ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak sağlık bakım uygulamaları zaman içerisinde değişmektedir. Yaşam süresinin, sağlık problemlerinin ve

kronik hastalıkların artması, hastalıkların tanı ve tedavi yöntemlerinin ve sağlık hizmetlerinin gelişmesi, sağlık çalışanlarının da kendilerini geliştirmesini, ye-

Correspondence: Nazlı BALTACI

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği ABD, Samsun, Türkiye

E-mail: baltacinazli@gmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences.

Received: 21 Jun 2021

Received in revised form: 02 Dec 2021

Accepted: 20 Dec 2021

Available online: 24 Dec 2021

2146-8893 / Copyright © 2022 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

nilğe açık olma ve uyum sağlamasını gerektirmektedir.^{1,2} Yenilikçilik (inovasyon), “bilim ve teknolojinin ekonomik ve toplumsal yarar sağlayacak şekilde yenilenmesi, buluş yaratmak, farklı olmak” şeklinde tanımlanmaktadır.³ Uluslararası Hemşireler Birliği [International Council of Nurses (ICN)] bakım sürecinde inovasyonu, “iyi bir fikrin sağlığı korumaya, geliştirmeye ve bakımın kalitesini artırmaya ilişkin uygulanabilir bir sonuca dönüştürülmesi” olarak tanımlanmaktadır. ICN, hemşirelik bakımının etkin şekilde yapılabilmesi için var olan uygulamaları tekrar etmek yerine, hemşirelik öğrencilerine eğitim-öğretim sürecinde yenilikçi düşüncenin benimsetilmesi, yenilikçi bakış açısıyla kanıta dayalı bakım verilmesi gerektiğini bildirmektedir. Günümüzde sağlık bakım sisteminde bilgi ve iletişim teknolojilerinin yenilikçi kullanımında kişisel girişimcilik oldukça önemlidir.^{3,4}

XXI yüzyılda bireylerin problem çözme, yaratıcılık, girişimcilik ve yenilikçilik gibi özelliklere sahip olması gerektiği belirtilmektedir.^{5,6} Girişimcilik, bireyin kişiliği, kültürü ve doğuştan sahip olduğu özelliklerinin yanı sıra eğitim aracılığıyla edindiği bir süreçtir.^{7,8} Girişimcilik; girişimcilerin risk alma, fırsatları kovalama, hayata geçirme ve yenilik yapma süreçlerinin tümünü kapsamaktadır.³ ICN, bireysel iş sahibi hemşire sayısının artışı dikkate alarak 2014 yılında girişimci hemşirelik rehberini ilan etmiştir. Bu rehberde girişimci hemşire, “sağlık hizmetleri danışmanı, sağlık bakım ürünlerini geliştiren, pazarlayan ve yöneten, yaşlı bakımı, yara bakımı ve diğer doğrudan hemşirelik hizmetlerini sunan bir işveren” olarak ifade edilmiştir.⁴

Hemşirelerin sağlık bakım gereksinimlerini tespit etmesi, bu gereksinimleri karşılaması ve çalıştığı birimlere özgü iyileştirmeler yapması için girişimci ve yeniliğe açık olmaları gerekmektedir.^{1,2} Hemşirelik öğrencilerinin de yenilikçilik ve girişimcilik düzeyleri, geleceğin hemşirelerinin bu becerileri destekleyici rollere sahip olması açısından oldukça önemlidir.⁹ Türkiye’de 2012 yılından beri Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumunun yenilikçilik ve girişimcilik performanslarına göre sıraladığı Girişimci ve Yenilikçi Üniversiteler çalışmaları dikkate alındığında, üniversitede girişimcilik ve yenilikçilik kültürünün oluşturulması ve öğrencilerde bu becerilerin geliştirilmesi elzemdir.⁶ Hemşirelik öğ-

rencilerinin sağlığa ilişkin süreç ve politikalara yön verebilecek yenileşim ajanları olarak yetiştirilmeleri gerektiği son yıllarda dikkat çekmektedir.¹⁰ İnovatif fikirler ve uygulamalar, sağlık politikalarının geliştirilmesini, gereksinim durumunda bakım hizmetlerinin iyileşerek kalitesinin artmasını sağlayacaktır. Bu nedenlerle hemşirelik eğitim programlarında öğrencilerin yaratıcılık, yenilikçilik ve girişimcilik özelliklerini geliştiren, onları bu konuda motive eden derslerin olması önemlidir.¹¹ Yüksek Öğretim Kurumu, T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) iş birliğiyle üniversitelerde girişimcilik kültürünü yaygınlaştırmak, gençleri girişimciliğe özendirmek, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde inovasyon, araştırma ve geliştirme çalışmalarını geliştirmek ve “Üniversite-İş Dünyası” iş birliğini gerçekleştirmek için tüm bölümlerde “Girişimcilik Dersi”nin okutulması konusunda 2011 yılında protokol imzalamıştır. Buna göre KOSGEB Girişimcilik Destek Programı Uygulama Esasları gereği Yükseköğretim Kurumlarında örgün eğitim yoluyla yürütülen girişimcilik dersleri “Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi” olarak kabul edilmektedir.¹² Böylece dünyada olduğu gibi Türkiye’de de birçok yükseköğretim kurumunun hemşirelik lisans müfredatlarında da girişimcilik ve yenilikçiliğe ilişkin dersler yer almaya başlamıştır.¹³⁻¹⁶ Fakat günümüzde bu dersin verilmediği hemşirelik programları da bulunmaktadır. Bu derslerde girişimcilik ve yenilikçilik ile ilgili bilgi ve becerilerin geliştirilmesinde ve eğitim hedeflerinin gerçekleştirilmesinde çeşitli öğretim yöntemlerinin kullanılması faydalı olabilmektedir.¹⁷

Literatürde girişimcilik ve yenilikçiliğe ilişkin derslerin farklı bölümdeki öğrencilerde girişimcilik ve yenilikçilik bilgi ve becerilerine etkisini inceleyen çalışmaların oldukça sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Hemşirelik öğrencilerinde ise bu dersin etkinliğine ilişkin herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu yüzden çalışma, hemşirelik bölümü son sınıf öğrencilerine verilen girişimcilik ve yenilikçilik dersinin etkinliğini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın hipotezleri:

1. Hipotez (H0): Girişimcilik ve yenilikçilik dersi, hemşirelik öğrencilerinin girişimcilik ve yenilikçilik düzeylerini etkilemez.

2. Hipotez (H1): Girişimcilik ve yenilikçilik dersi, hemşirelik öğrencilerinin girişimcilik ve yenilikçilik düzeylerini etkiler.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

ARAŞTIRMANIN TÜRÜ

Araştırma, tek grup ön-test-son-test tasarım ile yarı deneysel olarak yürütülmüştür.¹⁸

ARAŞTIRMANIN YAPILDIĞI YER VE ZAMAN

Araştırma, bir devlet üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi hemşirelik bölümü son sınıfında öğrenim gören öğrencileri ile 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar döneminde, pandemi nedeniyle çevrim içi eğitime geçildiği Nisan-Haziran 2020 tarihleri arasında Google Sınıf üzerinden çevrim içi (ev ortamında) olarak yürütülen Girişimcilik ve Yenilikçilik dersi (teorik 2 saat/hafta) kapsamında yapılmıştır.

ARAŞTIRMANIN EVREN VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın evrenini, bir devlet üniversitesinin Sağlık Bilimleri Fakültesi hemşirelik bölümü son sınıfında öğrenim gören 130 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini (n=113) ise bu öğrenciler içerisinden araştırmaya alınma kriterlerine uygun olan öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmaya katılmak istememeleri nedeniyle 17 öğrenci çalışma dışı bırakılmış, sonraki süreçte ise araştırmadan çıkarılan öğrenci olmamıştır. Bu durumda araştırmaya katılım oranı %86,92'dir.

Araştırmaya alınma kriterleri: Araştırmaya katılmayı kabul etmek, son sınıf okuyor olmak, girişimcilik ve yenilikçilik dersi almak, derse devam etmek.

Araştırmadan çıkarılma kriterleri: Araştırmadan çekilmek istemek, ön-test ya da son-test formlarından herhangi birini doldurmamak.

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada "Kişisel Bilgi Formu", "Üniversite Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği (ÜÖYGÖ)" ve "Bireysel Yenilikçilik Ölçeği (BYÖ)" kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Öğrencilerin bazı sosyodemografik, yenilikçilik ve girişimcilik özelliklerini be-

lirlemek için araştırmacı tarafından literatür doğrultusunda "kişisel bilgi formu" oluşturulmuştur.^{2,3,10} Bu formda; öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, ailesinin gelir durumu, yaşadığı yer, mezun olduğu lise, genel not ortalaması, mezuniyetten sonra eğitim ve çalışma planı, bazı bireysel ve derse ilişkin girişimcilik ve yenilikçilik özelliklerini içeren toplam 16 soru bulunmaktadır.

Bireysel Yenilikçilik Ölçeği: Bireylerin yenilikçilik düzeyleri ve kategorilerinin belirlenmesi amacıyla Hurt ve ark. tarafından geliştirilen, Sarıoğlu Kemer ve Altuntaş tarafından Türkçeye uyarlanan ve 5'li Likert tipinde olan ölçek 18 maddeden oluşmaktadır.^{11,19} Bu ölçeğe verilen yanıtlar; "(1) kesinlikle katılmıyorum, (2) katılmıyorum, (3) kararsızım, (4) katılıyorum, (5) kesinlikle katılıyorum" şeklinde ölçeklendirilmiştir. BYÖ'nün fikir liderliği, değişime direnç ve risk alma olarak 3 boyutu vardır. Ölçeğin fikir önderliği alt boyutunda 7 madde (1, 3, 4, 7, 8, 10, 11. maddeler), değişime direnç alt boyutunda 7 madde (5, 6, 9, 12, 13, 15, 18. maddeler) ve risk alma alt boyutunda 4 madde (2, 14, 16 ve 17. maddeler) yer almaktadır. Ölçeğin 11 maddesi (1, 2, 3, 4, 7, 8, 10, 11, 14, 16, 17. maddeler) pozitif iken 7 maddesi (18, 15, 13, 12, 9, 6, 5. maddeler) negatiftir. Ölçeğin Türkçeye uyarlandığı çalışmada oluşturulan hesaplama yöntemine göre negatif maddeler ters puanlanmakta; ölçek toplam ve alt boyut puanları, her maddeden alınan puanların toplanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 18-90 arasında değişmektedir. BYÖ toplam puanına göre "82 puan üzeri yenilikçi, 75-82 puan öncü, 66-74 puan sorgulayıcı, 58-65 puan kuşkucu ve 57 puan altı gelenekçi" olarak sınıflandırılmaktadır. Ölçeğin geneline ilişkin iç tutarlık katsayısının 0,82, test-tekrar test güvenilirliğinin 0,87 olduğu bildirilmiştir.¹¹ Bu çalışmada elde edilen Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ise 0,78'dir.

Üniversite Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği: Bireylerin girişimcilik düzeylerini değerlendirebilmek amacıyla Yılmaz ve Sünbül tarafından geliştirilen ve 5'li Likert tipinde olan ölçek 36 maddeden oluşmaktadır.²⁰ Bu ölçeğe verilen yanıtlar; "(1) hiçbir zaman, (2) nadiren, (3) bazen, (4) sık sık, (5) çok sık" şeklinde ölçeklendirilmiştir. Ölçekten alınan toplam puan arttıkça girişimcilik düzeyi artmaktadır. Öğrencilerin toplam puana göre ÜÖYGÖ kategori-

leri; “çok düşük girişimcilik (36-40 puan), düşük girişimcilik (65-92 puan), orta düzeyde girişimcilik (93-123 puan), yüksek girişimcilik (124-151 puan), çok yüksek girişimcilik (152-180 puan)” olarak değerlendirilmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0,90 olarak bulunmuştur.²⁰ Bu çalışmada elde edilen Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ise 0,95’dir.

VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Öğrencilere öncelikle araştırma hakkında bilgilendirme yapıldıktan sonra çalışmaya katılmaya gönüllü olanlara “kişisel bilgi formu” uygulanmıştır. BYÖ ve ÜÖYGÖ verileri ise ilk girişimcilik ve yenilikçilik dersi öncesinde “ön-test” ve ders dönemi sonunda dersin son gününden 1 hafta sonra “son-test” olarak öğrencilerin kendi bildirimleri yoluyla toplanmıştır. Veri toplama araçları, yanlılığı ortadan kaldırmak için dersi veren öğretim elemanı dışında bir öğretim elemanı tarafından online ortamda ve aynı anda öğrencilere sunulmuştur. Bu sırada öğrencilere yaklaşık 15-20 dk süre verilmiştir.

PROSEDÜR

Araştırmanın yapıldığı üniversitesinin akredite olan hemşirelik bölümünde klasik eğitim sistemi kullanılmaktadır. Bölümde girişimcilik ve yenilikçilik dersi, 4. sınıfın bahar döneminde zorunlu dersler kapsamında haftada 2 saatlik teorik ders olarak yürütülmektedir. Bu dersin amacı; yaratıcılık, yenilikçilik, girişimcilik kavramlarını, hemşirelikte inovatif yaklaşımları ve girişimciliğe yönelik davranış geliştirmeyi öğretmektir. Ders içeriğinde “yaratıcılık kavramı ve kapsamı, yaratıcılık ve fikir üretimi, inovasyon kavramı ve kapsamı, inovasyon türleri, girişimcilik kavramı ve kapsamı, girişimcilik kültürü ve boyutları, girişimcinin özellikleri, inovatif fikir üretmek, inovatif ürün (faydalı model, patent) geliştirme süreci, hemşirelikte inovasyon ve girişimcilik, hemşirelik uygulamalarında inovatif yaklaşımlar” konuları yer almıştır. Eğitim programı, pandemi nedeniyle Google Sınıf üzerinden çevrim içi canlı sınıf derslerini ve öğrencilerin grup çalışmalarını içermiştir. Derste akreditasyon süreci kapsamında öğretim yöntemi ve gerçekleştirilen faaliyetler olarak öğretim elemanı tarafından anlatım, soru-cevap, tartışma, örneklendirme (sağlık ve hemşirelik alanında ino-

vasyon ve girişimcilik örneklerinin sunumu) ve danışmanlık; öğrenciler tarafından ise öğrenci grup çalışmaları kapsamında literatür tarama, görselleştirme (geliştirilen inovatif ürün, fikir ya da projeye ilişkin görsel materyal hazırlama) ve sunum gibi aktif öğretim yöntemleri kullanılmıştır.

Grup çalışmaları, girişimcilik ve yenilikçiliğe ilişkin kuramsal bilgilerin verilen örnekler çerçevesinde uygulamada kullanımının anlaşılmasına yöneliktir. Öğrenciler 4 kişilik gruplar hâlinde çevrimiçi telefon uygulaması üzerinden görüntülü grup görüşmesi şeklinde grup arkadaşlarıyla iletişim kurmuş, planladıkları sağlık ve hemşirelik alanında yenilikçi ürün ya da girişimci faaliyet içeren çalışmalarına ilişkin olarak ihtiyaç hâlinde ilgili kişi/kurumlar (Teknoloji Transfer Ofisi-Teknopark, mühendislik fakültesi gibi) ile irtibata geçmiştir. Öğrenciler, planladıkları inovatif ürünler/süreçleri göstermek ve anlatmak için çeşitli bilgisayar tabanlı çizim programlarından yararlanmıştır. Bu çalışmaların içeriği ve özgünlük açısından literatür taraması ve sunumu hakkında her bir gruba öğretim elemanı tarafından danışmanlık verilmiştir. Grup temsilcileri, grup çalışmalarını grup arkadaşları ile öğretim elemanı tarafından oluşturulan “girişimcilik ve yenilikçilik dersi inovatif ürün/buluş/proje formu”na uygun şekilde yazarak tüm sınıfa sunmuş; öğretim elemanı danışmanlığında akran eğitimi ve öğrencilerin her dersin sonunda soru sormaları sağlanarak interaktif eğitim gerçekleştirilmiştir.

İlgili konuda derse üniversitenin Teknoloji Transfer Ofisi’nden Fikri-Sınai Mülkiyet Hakları ve Ticarileştirme Uzmanı ve Patent vekili öğretim elemanları davet edilmiştir. Bu sayede öğrencilerle bilgi ve deneyimlerini paylaşmaları, öğrencilerin de merak ettikleri ve fikirleri ile ilgili sorular sormaları sağlanmıştır.

Öğrenciler, derse kamera açık şekilde girmekten ve Google Sınıf mesaj kutusuna “buradayım” notunu yazarak ve sözlü şekilde ifade ederek katılmaktan sorumlu tutulmuştur. Derse katılım ve devam durumu; ders sırasında Google Sınıf katılımcı listesinden ve ders sonrasında öğretim elemanı tarafından ders video kayıtları, derse katılımı “buradayım” mesajına ilişkin Google Sınıf’ın “Drive” bölümüne yansayan mesaj kutuları ve ders öncesi sözlü bildirimlere

yönelik işlenen yoklama çizelgeleri yoluyla izlenmiştir. Derse devam zorunlu tutulmuştur. Aksi durumda dersin teorisini tamamlamayan öğrencilerin grup çalışmalarında aktif olamayacağı bildirilmiştir. Dersin %30'undan (8 saat) fazlasına devam etmeyen öğrenci genel sınavlara alınmamaktadır. Öğrenciler her canlı derse yüksek oranda katılım sağlamıştır. Öğrencilerin dersi kaçırmaması/derse girmemesi ya da tekrar etmek istemesi durumunda dinleyebilmesi için her dersin sonunda ders kayıtları, Google Sınıf üzerinden paylaşılmıştır.

VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Veriler, IBM SPSS Statistics 23.0 (IBM Corp., Amonk, Newyork, ABD) programında tanımlayıcı istatistikler (sayı, yüzdelik, ortalama, standart sapma, minimum, maksimum değerler) ve normal dağılıma uygun olduğundan ilişkili örneklem t-testi ile değerlendirilmiştir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak alınmıştır.¹⁸

ARAŞTIRMANIN ETİK BOYUTU

Çalışma, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulundan “etik kurul izni (17.04.2020 tarih ve 2020/205 sayılı karar)” ve Sağlık Bilimleri Fakültesinden gerekli izin alınarak yapılmıştır. Öğrencilere sözlü ve yazılı olarak araştırmanın amacı ve yöntemi, katılımın gönüllülük esasına dayandığı açıklanmış ve onam alınmıştır. Öğrencilere bilgilerinin saklı kalacağı ve sadece bilimsel amaçla kullanılacağı belirtilmiştir. Çalışma, Helsinki Deklarasyonu Prensipleri'ne uygun olarak yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırmada yer alan öğrencilerin yaş ortalaması $22,20 \pm 1,48$ 'dir (minimum 20-maksimum 33). Öğrencilerin %97,3'ünün kadın, %85,8'inin gelirinin gidere denk, %82,3'ünün anadolu lisesi mezunu ve %61,9'unun genel not ortalamasının 3,00-4,00 arasında olduğu, %49,6'sının en fazla ilde yaşadığı bulundu. Öğrencilerin %61,9'unun bugüne kadar herhangi bir işte çalışmadığı, %57,5'inin gelecekte hemşirelik dışında bir alanda çalışmak istediği, %93,8'inin mezuniyet sonrası kamuda çalışmak istediği, %80,5'inin mezuniyet sonrası eğitime devam etmeyi düşündüğü belirlendi. Ayrıca öğrencilerin

%92,9'unun herhangi bir kulübe üye olmadığı, üye olanların ise dans kulübü, spor kulübü, hemşirelik ve halk sağlığı topluluğuna üye olduğu bulundu. Geliri giderinden fazla ve denk olan öğrencilerin BYÖ toplam puan ortalamaları, geliri giderinden az olanlara göre anlamlı olarak daha yüksek bulundu ($p < 0,05$). Geliri giderinden fazla olan öğrencilerin ÜÖYGÖ toplam puan ortalamalarının ise geliri giderden az ve denk olanlara göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptandı ($p < 0,05$). İlde yaşayan öğrencilerin ÜÖYGÖ toplam puan ortalaması, köy/kasabada yaşayanlara göre daha yüksekti ($p < 0,05$) (Tablo 1).

Öğrencilerin %68,1'inin sağlık/hemşirelik alanındaki yenilikçi ve girişimci uygulamaları takip ettiği, %89,4'ünün sağlık/hemşirelik alanında herhangi yenilikçi/girişimci bir araştırma projesine katılmadığı, %68,1'inin inovatif bir ürün geliştirme fikrinin olduğu, %41,5'inin genel olarak sağlık alanında (hasta yatağı, monitör, hasta yemek masası, hastane bilgi yönetim sistemi gibi) ve %17,6'sının doğum ve kadın hastalıkları hemşireliği alanında inovatif ürün tasarladığı, %67,3'ünün inovatif ürün tasarlama ve sunma sürecinde herhangi bir sorun ya da zorluk yaşadığı, %27,3'ünün fikir ortaya koyma ve %22,3'ünün inovatif ürüne ilişkin görsel oluşturma konusunda zorlandığı bulundu. Sağlık/hemşirelik alanındaki yenilikçi ve girişimci uygulamaları takip eden ve inovatif bir ürün geliştirme fikri olan öğrencilerin ÜÖYGÖ toplam puan ortalamaları anlamlı olarak daha yüksek bulundu ($p < 0,05$) (Tablo 2).

Öğrencilerin eğitim öncesi ve sonrası toplam BYÖ puan ortalamalarına bakıldığında yenilikçilik özelliğinin, eğitim öncesi “kuşkuucu”dan eğitim sonrası “sorgulayıcı”ya doğru değiştiği saptandı. Eğitim sonrası BYÖ toplam puan ortalamalarının, eğitim öncesine göre yüksek olması istatistiksel olarak anlamlı bulundu ($p < 0,05$). Benzer şekilde eğitim öncesi ve sonrası BYÖ'nün fikir önderliği alt boyut puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı iken ($p < 0,05$) değişime direnç ve risk alma alt boyutları puan ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmadı ($p > 0,05$). Öte yandan öğrencilerin yüksek girişimcilik düzeyine sahip olduğu ve eğitim sonrası ÜÖYGÖ toplam puan ortalamalarının eğitim öncesine göre yüksek olmasının istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlendi ($p < 0,05$) (Tablo 3).

TABLO 1: Öğrencilerin bazı sosyodemografik özellikleri (n=113).

Özellikler	n	%	BYÖ		ÜYÖGÖ		Test ve p değeri
			Ortalam±SS	Ortanca (minimum-maksimum)	Ortalam±SS	Ortanca (minimum-maksimum)	
Cinsiyet							
Kadın	110	97,3	68,00 (49-89)	68,00 (49-89)	132,00 (98-180)	132,00 (98-180)	Z=-1,358 ^a p=0,174
Erkek	3	2,7	66,00 (58-69)	66,00 (58-69)	142,00 (141-144)	142,00 (141-144)	
Ailenin gelir durumu							
Gelir giderden az ^{az}	6	5,3	76,50 (71-89)	76,50 (71-89)	156,67±21,915	156,67±21,915	F=7,782 ⁺ p=0,001
Gelir giderden denk ^{dk}	97	85,8	67,00 (49-86)	67,00 (49-86)	132,24±16,610	132,24±16,610	p=0,001
Gelir giderden fazla ^z	10	8,8	65,50 (58-89)	65,50 (58-89)	146,40±24,505	146,40±24,505	z>x, y>x** z>y*
En fazla yaşanan yer							
İl ^{il}	56	49,6	67,16±9,642	67,16±9,642	139,88±19,373	139,88±19,373	F=4,961 ^d p=0,009
İlçe ^{ilçe}	38	33,6	67,79±7,018	67,79±7,018	131,58±17,350	131,58±17,350	x>z*
Kasaba-Köy ^{köy}	19	16,8	67,11±8,987	67,11±8,987	126,21±15,139	126,21±15,139	
Mezun olunan lise							
Fen lisesi	11	9,7	68,64±8,441	68,64±8,441	129,00±10,247	129,00±10,247	F=1,197 ^e p=0,315
Anadolu lisesi	93	82,3	66,75±8,451	66,75±8,451	134,65±18,614	134,65±18,614	
Düz lise	3	2,7	67,33±14,503	67,33±14,503	136,33±30,089	136,33±30,089	
Meslek lisesi	6	5,3	74,50±8,216	74,50±8,216	146,83±25,135	146,83±25,135	
Genel not ortalaması							
0,00-1,99	-	-	-	-	-	-	
2,00-2,99	43	38,1	67,09±9,206	67,09±9,206	138,12±21,460	138,12±21,460	t=-1,492 ^b p=0,139
3,00-4,00	70	61,9	67,53±8,371	67,53±8,371	132,74±16,608	132,74±16,608	
Bugüne kadar herhangi bir işte çalışma durumu							
Çalıştı	43	38,1	67,44±9,364	67,44±9,364	138,98±20,928	138,98±20,928	t=1,888 ^b p=0,062
Çalışmadı	70	61,9	67,31±8,268	67,31±8,268	132,21±16,824	132,21±16,824	
Gelecekte hemşirelik dışında bir alanda çalışmak istemesi durumu							
İstiyor	65	57,5	66,31±8,666	66,31±8,666	133,77±19,352	133,77±19,352	t=-0,672 ^b p=0,503
İstemiyor	48	42,5	68,79±8,535	68,79±8,535	136,17±17,875	136,17±17,875	
Mezuniyet sonrası çalışma planı							
Kamu	106	93,8	68,00 (49-89)	68,00 (49-89)	132,00 (98-180)	132,00 (98-180)	KW=0,954 ^c p=0,621
Özel sektör	3	2,7	68,00 (53-84)	68,00 (53-84)	144,00 (118-165)	144,00 (118-165)	
Kendi işimi kuracağım	4	3,5	62,50 (53-67)	62,50 (53-67)	142 (117-145)	142 (117-145)	
Mezuniyet sonrası eğitime devam etmeyi düşünmesi durumu							
Düşünüyor	91	80,5	66,78±8,711	66,78±8,711	134,37±18,190	134,37±18,190	t=-0,477 ^b p=0,634
Düşünmüyor	22	19,5	69,77±8,199	69,77±8,199	136,50±21,028	136,50±21,028	
Herhangi bir kulübe üye olması durumu							
Var	8	7,1	67,50±5,425	67,50±5,425	141,88±15,366	141,88±15,366	t=1,114 ^b p=0,268
Yok	105	92,9	67,35±8,876	67,35±8,876	134,25±18,877	134,25±18,877	

*Mann-Whitney U testi; ^aBağımsız örneklem t-testi; ^bKruskal-Wallis H testi; ^cTek yönlü varyans analizi-ANOVA; ^dTukey HSD; ^eTammane T2 testi; SS: Standart sapma; ÜYÖGÖ: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği; BYÖ: Bireysel Yenilikçilik Ölçeği.

TABLO 2: Öğrencilerin bazı bireysel ve derse ilişkin girişimcilik ve yenilikçilik özellikleri (n=113).

Özellikler	n	%	BYÖ		ÜÖYGÖ		Test ve p değeri
			Ortalama±SS	Ortanca (minimum-maksimum)	Ortalama±SS	Ortanca (minimum-maksimum)	
Sağlık/hemşirelik alanındaki yenilikçi ve girişimci uygulamaları takip etmesi							
Ediyor	77	68,1	68,43±8,218	65,08±9,247	135,00 (98-180)	125,50 (102-180)	Z=-2,534 ^a p=0,011
Etmiyor	36	31,9					
Sağlık/hemşirelik alanında yenilikçi/girişimci bir araştırma projesine katılması							
Katıldı	12	10,6	70,92±7,763	66,94±8,699	138,08±12,781	134,40±19,287	t=1,512 ^b p=0,133
Katılmadı	101	89,4					t=0,644 ^b p=0,521
İnovatif bir ürün geliştirme fikrinin olması							
Var	77	68,1	67,99±8,293	66,03±9,379	135,00 (98-180)	124,50 (102-180)	Z=-2,864 ^a p=0,004
Yok	36	31,9					
İnovatif ürün tasarlanan alan							
Doğum ve kadın hastalıkları hemşireliği	20	17,6	69 (51-89)		125 (103-180)		KW=12,265 ^c p=0,092
Cerrahi hastalıkları hemşireliği	5	4,4	71 (68-82)		141 (122-171)		
Çocuk sağlığı ve hastalıkları hemşireliği	3	2,7	63 (59-69)		116 (102-147)		
Halk sağlığı hemşireliği	6	5,3	67 (59-89)		140,5 (108-180)		
Hemşirelik esasları	13	11,5	67 (54-86)		126 (108-176)		
İç hastalıkları hemşireliği	14	12,3	62,5 (49-80)		127,5 (108-155)		
Ruh sağlığı ve hastalıkları hemşireliği	5	4,4	62 (53-77)		151 (118-180)		
Genel sağlık alanında	47	41,5	68,5 (51-85)		137 (98-180)		
İnovatif ürün tasarlama ve sunma sürecinde bir sorun ya da zorluk yaşaması							
Yaşadı	76	67,3	66,84±9,259	68,43±7,278	133,57±20,012	137,30±15,601	t=-0,996 ^b p=0,322
Yaşamadı	37	32,7					

^aMann-Whitney U testi; ^bBağımsız örneklem t-testi; ^cKruskal-Wallis H testi; SS: Standart sapma; ÜÖYGÖ: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği; BYÖ: Bireysel Yenilikçilik Ölçeği.

TABLO 3: Öğrencilerin BYÖ ve ÜÖYGÖ ön-test ve son-test ortalamaları.

Ölçekler	Ön-test		Son-test		t	p değeri
	Ortalama±SS	Minimum-Maksimum	Ortalama±SS	Minimum-Maksimum		
BYÖ	64,70±8,74	42-90	67,36±8,66	49-89	-2,523	0,013
Fikir önderliği alt boyutu	23,41±4,42	14-35	25,77±4,33	16-35	-3,782	0,000
Değişime direnç alt boyutu	25,53±4,59	13-35	25,29±5,22	7-35	-,224	0,824
Risk alma alt boyutu	15,77±1,87	10-20	16,30±2,15	6-20	-1,768	0,077
ÜÖYGÖ	128,52±16,54	94-178	134,79±18,69	98-180	-2,333	0,022

BYÖ: Bireysel Yenilikçilik Ölçeği; ÜÖYGÖ: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği; SS: Standart sapma; t: Paired sample t-test.

Araştırmada öğrencilerin BYÖ toplam, fikir önderliği ve risk alma alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları ile ÜÖYGÖ toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı, pozitif yönde bir ilişki olduğu saptandı ($p<0,01$). Buna göre öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeyleri arttıkça girişimcilik düzeyleri artmaktadır (Tablo 4).

TARTIŞMA

Geleceğin sağlık profesyonelleri olan hemşirelik öğrencilerinin, bireylere araştırmacı rolünü kullanarak kanıta dayalı bilgiler ışığında bakım sunması ve uygulama becerilerini bu bilgilerle donatarak bakıma yenilik getirmesi, yeniliği başlatması ve sürdürmesi için girişimci olması gereklidir. Öğrenciler, sağlık profesyoneli olma yolunda ve mesleki yaşamında ancak bu şekilde fark yaratarak sağlığı koruma, geliştirme, iyileştirme ve insanlığa birçok yönden fayda sağlama konusunda katkı sunabilir. Bu yüzden öğrencilerin eğitim-öğretim sürecinde girişimcilik ve yenilikçilik bilgi ve becerilerini geliştirecek, bakıma entegre edebilecek eğitim almaları önemlidir. Bu konuda öğrencilere müfredatta bulunan her bir uygulamalı derste katkı sağlanabileceği gibi spesifik olarak “girişimcilik ve yenilikçilik” dersi de farkındalık oluşturmak, bu konuda düşünmeye ve eyleme geçmeye yönlendirmek açısından önemli bir yer tutmaktadır. Bu dersin örneklendirme, görselleştirme, grup çalışması gibi farklı aktif öğretim metotları kullanılarak yürütülmesi, fikirlerin ve liderliğin desteklenmesi, dersin etkinliğinin değerlendirilmesi ve elde edilen sonuçlara göre iyileştirmeler yapılması gerekmektedir. Literatür incelendiğinde, hemşirelik öğrencilerinin aldığı girişimcilik ve yenilikçiliğe ilişkin

TABLO 4: Öğrencilerin BYÖ ile ÜÖYGÖ son-test puan ortalamaları arasındaki korelasyon değerleri.

BYÖ	ÜÖYGÖ
Fikir önderliği alt boyutu	$r=0,77^*$, $p=0,00$
Değişime direnç alt boyutu	$r=0,147^*$, $p=0,119$
Risk alma alt boyutu	$r=0,65^*$, $p=0,00$
Bireysel yenilikçilik ölçeği toplam puanı	$r=0,64^*$, $p=0,00$

r: Korelasyon katsayısı; *Spearman korelasyon analizi; BYÖ: Bireysel Yenilikçilik Ölçeği; ÜÖYGÖ: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Girişimcilik Ölçeği.

derslerin etkinliğini değerlendiren bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu konuda yapılan araştırmalar genellikle hemşirelik öğrencilerinin girişimcilik ve yenilikçilik düzeylerinin ve bunları etkileyen faktörlerin incelenmesine tanımlayıcı olarak odaklanmıştır.

Araştırmada öğrenciler inovatif ürün/girişimcilik projesi tasarlama ve sunma sürecinde en fazla fikir ortaya koyma konusunda zorlandığını bildirmiştir. Eğitim sonrası ise öğrencilerin toplam bireysel yenilikçilik düzeyi ve “fikir önderliği” alt boyutu düzeyi, eğitim öncesine göre daha yüksek bulunmuştur ($p<0,05$). Bu durum, derste verilen eğitimin öğrencilerin yenilikçi yönünü geliştirdiğini ve onlara inovatif fikir bulma konusunda katkı sağladığını göstermektedir. Ayrıca araştırmada, öğrencilerin eğitim öncesi orta düzeyde yenilikçi ve “kuşkucu” yenilikçilik özelliğine sahip olduğu saptanmıştır. Buna göre öğrencilerin yeniliği kabul etmede şüpheli ve çekingen bir tavır sergiledikleri ve kitle iletişim araçlarından çok az oranda yararlandıkları söylenebilir. Kuşkucuların herhangi bir yeniliği kabul etmeden önce toplumun çoğunluğunun yeniliği benimseme-

sini beledikleri bilinmektedir.¹¹ Araştırmada, eğitim sonrası öğrencilerin yine orta düzeyde yenilikçi, fakat “sorgulayıcı” yenilikçilik özelliğine sahip olduğu belirlenmiştir. Buna göre öğrencilerin yeniliklere karşı dikkatli davrandığı, risk alma konusunda pek istekli olmadığı ve kitle iletişim araçlarından orta düzeyde yararlandıkları söylenebilir.¹¹ Bu durum, eğitimin öğrencilerde inovasyon bakış açısını ve davranışını değiştirdiğini göstermektedir. Literatürde öğrencilerin yenilikçiliğine ilişkin tanımlayıcı araştırmaların çeşitli sonuçları bulunmaktadır. Yapılan bazı çalışmalarda, öğrencilerin yenilikçiliğinin araştırmamızın sonucu ile benzer düzeyde ve “sorgulayıcı” özellikte olduğu görülmektedir.^{3,8,21-24} Bu çalışmalardan farklı olarak bazı çalışmalarda ise öğrencilerin “düşük düzeyde yenilikçi”, bazılarında yeniliklere karşı “gelecekçi” ve bazılarında “kuşkucu” oldukları saptanmıştır.^{2,25-29} Bu farklılıkların araştırmaların yapıldığı bölgelerin kültürü, bireylerin deneyimleri, kişisel ve eğitimsel özellikleri ile ilgili çeşitlilikten kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca çalışmamızda, öğrencilerin bireysel yenilikçilik düzeyleri ve spesifik olarak fikir önderliği ve risk alma özellikleri arttıkça girişimcilik düzeylerinin arttığı ortaya çıkmıştır. Hemşirelik öğrencileri ile yapılan çalışmalarda benzer sonuca ulaşılmıştır.^{3,8} Bunun yanında benzer olarak hemşirelik alanı dışında eğitimin etkinliğini meslek yüksekokulu öğrencilerinde değerlendiren bir çalışmada, girişimcilik dersi kazanımlarının inovasyon yeteneklerini olumlu ve anlamlı olarak etkilediği saptanmıştır.³⁰ Yapılan nitel bir araştırmada ise girişimcilik eğitimi alan meslek yüksekokulu öğrencilerinin iş kurma fikri amacının çoğunlukla “yenilik-farklılık” olduğu, bunun girişimcilik derslerinde “yenilik yapma ve farklılık, yeni/farklı bir ürün veya hizmet” üzerinde durulmasının öğrencilerde farkındalık sağlamasına bağlı geliştiği vurgulanmıştır.³¹ Yenilikçilik ve girişimcilik özelliklerinin birbirini olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Araştırmada, öğrencilerin yüksek girişimcilik düzeyine sahip olduğu, geliri giderden fazla olan, ilde yaşayan, sağlık/hemşirelik alanında yenilikçi ve girişimci uygulamaları takip eden, inovatif bir ürün geliştirme fikri olan öğrencilerin daha girişimci olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Yapılan bazı tanımlayıcı çalışmalarda, hemşirelik öğrencilerinin benzer girişim-

cilik düzeylerine ve sonuçlarına sahip olduğu bildirilmiştir.^{3,8,9} Buna göre hemşirelik öğrencilerinin sosyokültürel ve ekonomik durumunun iyi olmasının ve yenilikçi/girişimci uygulamalara olan ilgisinin girişimcilik düzeyini artırdığı söylenebilir. Araştırmada öğrencilerin eğitim sonrası girişimcilik düzeylerinin, eğitim öncesine göre daha yüksek olduğu bulunmuştur ($p<0,05$). Bu durum, derste verilen eğitimin öğrencilerin girişimci yönünü geliştirdiğini göstermektedir. Araştırma sonucumuz ile benzer olarak meslek yüksekokulu öğrencileri ile yapılan bir çalışmada, girişimcilik dersi kazanımlarının, öğrencilerin girişimcilik eğilimlerini olumlu ve anlamlı olarak etkilediği, girişimcilik eğilimleri arttıkça inovasyon yeteneklerinin arttığı ifade edilmiştir.³² Soylu ve ark.nın çalışmasında da girişimcilik eğitimi alan öğrencilerin daha yaratıcı, yenilikçi fikirlere ve girişimcilik eğilimlerine sahip olduğu belirtilmiştir.³³ Backes ve ark.nın nitel çalışmasında ise öğrenci hemşireler girişimcilik becerilerinin yetersiz olduğunu fakat öncülüğünü ve yaratıcılığını harekete geçirebilen girişimci öğrenme biçiminin teşvik edici ve güçlendirici olduğunu bildirmiştir.³⁴ Araştırma sonucumuz ile farklı olarak yapılan bir çalışmada, hemşirelik son sınıf öğrencilerinin düşük düzeyde girişimcilik eğilimi olduğunu, yeni başlayan öğrencilere göre yaratıcılık, özerklik, risk alma gibi girişimcilik boyutlarında fark olmadığını belirlemiştir.³⁵ Bu nedenle girişimcilik eğitiminin etkinliğinin artırılmasında atölye çalışmaları, modelleme, vaka çalışmaları, metaforlar gibi farklı dinamik eğitim-öğretim tekniklerine ve “yaparak öğrenme”ye dayalı andragojik bir yaklaşıma ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır.³⁵ Sürekli değişen yaşam şartlarında toplumun refahını sağlamak ve sürdürmek için etkin eğitim metotları ile lider ve özerk hemşirelerin yetiştirilmesi elzemdir. Hemşirelik eğitim müfredatında bu yönlerin güçlendirilmesi, gelecekte hemşirelerin değişim ajanı rollerini etkili şekilde kullanabilmelerine fırsat sağlayacaktır.^{29,35} Literatürde hemşirelik eğitim programlarının girişimcilik eğilimlerini artırabildiği ve girişimci hemşire yetiştirmek üzere gereken becerileri teşvik etmesi gerektiği vurgulanmıştır.^{15,29} Araştırmamızın sonuçları da göz önünde bulundurulduğunda, eğitim-öğretim sürecinde girişimcilik ve yenilikçilik eğitiminin, öğrencilere katkı sağladığı açıktır. Sağlık hizmetleri

açısından düşünüldüğünde bu durumun gelecekte hemşireleri mesleki ve kişisel olarak besleyeceği, hasta sonuçlarına ve sağlığa olumlu yansıtacağı düşünülmektedir. Öte yandan bu araştırma sonuçları, hemşirelikte girişimcilik ve yenilikçilik becerileri geliştirmeyi amaçlayan müfredat değişiklikleri ve stratejileri konusunda hemşirelik eğitimine katkı sunabilir ve üniversitelerde girişimcilik kültürünün oluşmasına öncü olabilir.

ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Çalışmanın Türkiye’de tek bir üniversitenin fakültesine bağlı hemşirelik bölümündeki öğrencileriyle yapılması nedeniyle sonuçları hakkında genelleme yapılamaz.

SONUÇ

Sonuç olarak araştırmada son sınıfta verilen girişimcilik ve yenilikçilik dersinin, hemşirelik öğrencilerinin girişimcilik ve yenilikçilik düzeylerini artırdığı görülmektedir. Bu dersin hemşirelik bölümü müfredatlarında yer alması, bireylerin eğitim-öğretim sürecine, sonrasında iş hayatına, mesleki gelişimine, doyumuna ve imajına, bakımın kalitesinin artmasına katkı sağlayabilir. Bu durum, sağlıklı/hasta bireyler ve hemşireler açısından çift yönlü olumlu bir etki yaratabilir. Bu ders, öğrencilerin girişimcilik ve yenilikçilik düzeylerini bireysel olarak etkileyen faktörler dikkate alınarak ve yenilikçilik özelliğinin girişimcilik özelliği ile ilişkili olduğundan birlikte ele alınarak geliştirilmesi yönünde yürütülebilir. Girişimcilik ve yenilikçiliğe ilişkin bilgi ve becerilerin daha erken kazanımı için bu dersin, 2 ya da 3. sınıfta verilmesi ve sağlığı ilgilendiren diğer disiplinlerin müfredatlarına da eklenmesi önerilmektedir. Girişimcilik ve yenilikçiliğe ilişkin dersler farklı aktif öğretim yöntemleri bir arada kullanılarak yürütülebilir, öğrencileri araştırmaya yönelten yaratıcı fikirleri ortaya çıkaran beyin fırtınası yöntemi kullanılabilir ve ilgi alanla-

rına göre grup etkinlikleri artırılabilir. Ayrıca eğitimin içeriği “yenilik/farklılık, yeni örnekler”, “girişimcilik nitelikleri kazandıracak bilgi ve beceriler” ve “hemşirelerin kendi işini kurabileceği farklı alanlar, girişimcilere güncel olarak verilebilecek devlet destekleri” yönünde geliştirilebilir, derse uygulama bölümü eklenebilir, dönem sonu dersin etkinliği ölçülebilir ve ortaya çıkan sonuçlara, önerilere uygun iyileştirmeler yapılabilir. Dersler dışında öğrencilerin çevrim içi ya da yüz yüze yapılan girişimcilik/yenilikçiliğe ilişkin bilimsel etkinliklere ve kurslara katılmaları desteklenebilir. KOSGEB, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Kalkınma Ajansları gibi kuruluşların öğrencilere girişimcilik eğitimi vermeleri, gerçekleştirdikleri faaliyetleri ve destekleri duyurmaları sağlanabilir. Ayrıca bu çalışma, kontrol gruplu araştırmalarla tekrarlanabilir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Nazlı Baltacı; **Tasarım:** Nazlı Baltacı, Hümeysra Tülek Deniz; **Denetleme/Danışmanlık:** Nazlı Baltacı; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Nazlı Baltacı, Hümeysra Tülek Deniz; **Analiz ve/veya Yorum:** Nazlı Baltacı, Hümeysra Tülek Deniz; **Kaynak Taraması:** Nazlı Baltacı, Hümeysra Tülek Deniz; **Makalenin Yazımı:** Nazlı Baltacı, Hümeysra Tülek Deniz; **Eleştirel İnceleme:** Nazlı Baltacı, Hümeysra Tülek Deniz; **Kaynaklar ve Fon Sağlama:** Nazlı Baltacı, Hümeysra Tülek Deniz.

KAYNAKLAR

- Colichi RMB, Lima SGSE, Bonini ABB, Lima SAM. Entrepreneurship and nursing: integrative review. *Rev Bras Enferm.* 2019;72(suppl 1):321-30. [Crossref] [PubMed]
- Ertuğ N, Kaya H. Hemşirelik öğrencilerinin bireysel yenilikçilik profilleri ve yenilikçiliğin önündeki engellerin incelenmesi [Investigating the individual innovativeness profiles and barriers to innovativeness in undergraduate nursing students]. *HEAD.* 2017;14(3):192-7. [Crossref]
- Bodur G. Hemşirelik öğrencilerinin bireysel yenilikçilik (inovasyon) düzeyleri ile girişimcilik eğilimleri arasındaki ilişki [The relationship between individual innovativeness and entrepreneurship tendency of nursing students]. *HSP.* 2018;5(2):139-48. [Crossref]
- International Council of Nurses [Internet]. [Erişim tarihi: 27 Şubat 2020]. Guidelines on the Nurse Entre/Intrapreneur Providing Nursing Service. Erişim linki: [Link]
- Battelle for Kids [Internet]. [Erişim tarihi: 14 Eylül 2020]. The Partnership for 21st Century Learning. 2015. Erişim linki: [Link]
- İncik EY, Uzun NB. Bireysel girişimcilik algı ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması [Individual entrepreneurship perception scale: validity and reliability study]. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.* 2017;14(39):471-85. [Link]
- Diandra D, Azmy A. Understanding definition of entrepreneurship. *International Journal of Management, Accounting and Economics.* 2020;7(5): 235-41. [Link]
- Sahin E, Oğut Y, Tel Aydın H. Hemşirelik öğrencilerinin girişimcilik ve bireysel yenilikçilik eğilimlerinin belirlenmesi [Determining nursing students' entrepreneurship and individual innovation tendencies]. *Health Sciences Student Journal.* 2021;1(1):7-14. [Link]
- Ataşoğlu I, Aktaş AB. Hemşirelik öğrencilerinin girişimcilik algısına cinsiyet ve diğer faktörlerin etkisi [The effect of gender and other factors on the entrepreneurship perception of nursing students]. *JAREN.* 2020;6(1):80-8. [Link]
- Thomas TW, Seifert PC, Joyner JC. Registered nurses leading innovative changes. *Online J Issues Nurs.* 2016;21(3):3. [Crossref] [PubMed]
- Sarıoğlu Kemer A, Altuntaş S. Bireysel Yenilikçilik Ölçeği'nin hemşireliğe uyarlanması: Türkçe geçerlik-güvenirlik çalışması. [Adaptation of the Individual Innovativeness Scale in nursing profession: Turkish validity reliability study]. *HEAD.* 2017;14(1):52-61. [Link]
- Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı. Girişimcilik Destek Programı Uygulama Esasları. UE-03/17. Revize tarihi: 02/11/2018. [Link]
- Kartal H, Kantek F. Hemşirelikte inovasyon örnekleri [Innovation examples in nursing]. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi.* 2018;1(5):57-63. [Link]
- Özdemir P. Üniversitelerimizdeki girişimcilik eğitiminin farklı boyutlardan değerlendirilmesi [Evaluation of entrepreneurship education in our universities from different dimensions]. *Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Dergisi.* 2017;6(2):1-23. [Link]
- Amaert A, Mills J, Bruno FS, Ponzoni N. The educational gaps of nurses in entrepreneurial roles: an integrative review. *J Prof Nurs.* 2018;34(6):494-501. [Crossref] [PubMed]
- Çınar İÖ. Hemşirelik eğitiminde inovasyon yaklaşımı. Sevil Ü, Bozkurt ÖD, editörler. *Hemşirelik ve İnovasyon.* 1. Baskı. İstanbul: Güven Plus Grup A.Ş. Yayınları; 2018. p.59-65.
- Hacıoğlu N. Hemşirelikte Öğretim Öğrenme ve Eğitim. 4. Baskı. Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri; 2019.
- Nahcivan N. Nicel araştırma tasarımları. Erdoğan S, Nahcivan N, Esin MN, editörler. *Hemşirelikte Araştırma: Süreç, Uygulama ve Kritik.* 4. Baskı. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri; 2020. p.117-8.
- Hurt HT, Joseph K, Cook CD. Scales for the measurement of innovativeness. *Human Communication Research.* 1977;4(1):58-65. [Crossref]
- Yılmaz E, Sümbül AM. Üniversite öğrencilerine yönelik girişimcilik ölçeğinin geliştirilmesi [Developing scale of university students entrepreneurship]. *SUSBED.* 2009;21:195-203. [Link]
- Başoğlu M, Edeer AD. X ve Y kuşağındaki hemşirelerin ve hemşirelik öğrencilerinin bireysel yenilikçilik farkındalıklarının karşılaştırılması [Comparison of generation X and Y nurses and student nurses' individual innovativeness awareness]. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi.* 2017;6(4):77-84. [Link]
- Tarhan M, Doğan P. Hemşirelik öğrencilerinin bireysel yenilikçilik davranışları ile otonomi düzeyleri arasındaki ilişki [The relationship between nursing students' individual innovative behaviors and autonomy levels]. *HSP.* 2017;5(1):51-8. [Link]
- Kartal YA, Özsoy A, Üner K. Determination of individual innovation profiles of midwifery students and factors affecting. *IJHRS.* 2018;8(4):104-9. [Link]
- Özen N, Özkaptan BB, Akyar I, Terzioğlu F. Hemşirelik öğrencilerinde bilgi okuryazarlığı ile bireysel yenilikçilik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [Relationship between information literacy and individual innovativeness among nursing students]. *JERN.* 2020;17(2):120-8. [Link]
- Ceylan S. Innovativeness levels and perceived barriers to innovativeness of nursing students. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi.* 2019;8(4):363-71. [Link]
- Sürme Y, Efe YS, Ceyhan Ö, Korkut BS, Caner N. Do individual innovation characteristics affect readiness online learning? *J Higher Edu Sci.* 2019;9(2):342-8. [Link]
- Utlı H, Doğru BV. Hemşirelik ve ebelik öğrencilerinin bireysel yenilikçilik özelliklerinin değerlendirilmesi [Evaluation of individual innovative characteristics of nursing and midwifery students]. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi.* 2018;7(3):23-32. [Link]
- Soder RM, Cechet CEC, Higashi GDC, Silva LAAD, Amaral TMO, Menegaz JDC, et al. Entrepreneurship among Undergraduate Nursing Students at a public university. *Rev Bras Enferm.* 2021;75(1):e20201388. [Crossref] [PubMed]
- Özden G, Çevik S, Sarıtaş SC. Do the online information searching strategies affect individual innovativeness in nursing students? *Ann Med Res.* 2019;26(4):629-35. [Crossref]
- Cevher E. Yenilikçi girişimciliğin geliştirilmesinde girişimcilik eğitiminin önemi: Meslek yüksekokulu öğrencileri üzerine bir araştırma [The importance of entrepreneurship education at the development of innovative entrepreneurship: a research on vocational school students]. *SOBBİAD.* 2016;17(37):1-17. [Link]
- Özgül E, Yücel E. Girişimcilik merakı ile yenilikçilik arasındaki ilişki: girişimcilik öz-yeterliliğinin aracılık rolü [The mediator role of entrepreneurial self-efficacy on the relationship between entrepreneurial curiosity and innovativeness]. *YBD.* 2018;16(31): 331-53. [Link]

32. Aslan H, Yıldız B, Direzinci A. Öğrencilerin girişimcilik dersi kazanımlarının girişimcilik eğilimi ve inovasyon yeteneği üzerine etkisi [The impact of entrepreneurship course achievements of students on their entrepreneurship tendency and innovation skills]. *The Journal of Academic Social Science*. 2017;5(51):524-38. [\[Crossref\]](#)
33. Soylu A, Şenel D, Kalfa VR, Kocaalan ML. Girişimcilik eğitimlerinin öğrencilerin girişimcilik eğilimlerine olan etkilerini belirlemeye yönelik bir araştırma: Pamukkale Üniversitesi Honaz Meslek Yüksekokulu örneği [A research on determining the effects of entrepreneurship tendencies of the students getting the entrepreneurship education: sample of honaz vocational school at Pamukkale University]. *İşletme Araştırmaları Dergisi*. 2015;7(3):311-35. [\[Crossref\]](#)
34. Backes DS, Marchiori MCT, Dalcin CB, Dutra L, Toson M, Ben LWD. Entrepreneurial learning in nursing a propulsive strategy of new spaces for professional performance. *J Entrepren Organiz Manag*. 2018;7(3):248. [\[Crossref\]](#)
35. Trotte LAC, Santos JLGD, Sarat CFN, Mesquita MGDR, Stipp MAC, Souza P, et al. Entrepreneurial tendency of nursing students: a comparison between graduating beginners and undergraduate students. *Rev Lat Am Enfermagem*. 2021;29:e3402. [\[Crossref\]](#) [\[PubMed\]](#) [\[PMC\]](#)